הרב משה שלזינגר / כפר מימון

מגילה של חסד

לזכרו של ידידי דני אלדר ז"ל
שמלאו 10 שנים למותו
ת. נ. צ. ב. ה.

אמירה מופלאה מובאת במדרש, המבהירה את עניינה של מגילת רות:

> אמר רבי זעירא: המגִלה הזו, אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא היתר ולא איסור. ולמה נכתבה? ללמדך שכר של גומלי חסדים. (ילקוט-שמעוני רות רמז תרא)

מוזר מאוד; שהרי כל הקורא את המגילה מבין ומרגיש שהדמות המרכזית בה היא זו של רות המואביה, ושסופה של המגילה ומטרתה הם להראות כיצד הגיורת המיוחדת הזאת - רות - הפכה **לאמה של מלכות בית דוד**. תמוהה מאוד, אם כן, כוונתו של רבי זעירא באמירתו זו. וכי מאחר שאין בה במגילה לא טומאה ולא טהרה, לא איסור ולא היתר - יש ללמוד מכך שמטרתה להראות שכרם של גומלי חסדים? אתמהה! וכי עניין יסוד מלכות בית דוד מילתא זוטרתא היא?

כדי לענות על שאלה זו, ננסה להעמיק מעט במושג "חסד" ובמשמעותו ביהדות.

א. תחילת התורה וסופה - חסד

כך דרשו חז"ל על החסד:

> דרש ר' שמלאי: תורה - תחילתה גמילות חסדים וסופה גמילות חסדים. תחילתה גמילות חסדים - דכתיב: "ויעש ה' אלוהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", וסופה גמילות חסדים - דכתיב: "ויקבֹר אותו בגיא". (סוטה יד ע"א)

עוד לפני שנעמיק בהבנת המאמר הנפלא הזה, כבר על פניו רואים אנו שרבי שמלאי רוצה לתת לנו **פרספקטיבה אחרת ומבט שונה מן המקובל בהבנת מידת החסד**. כוונתו היא לומר שגמילות החסד אינה רק פרט מפרטי מצוות התורה, כמו הנחת תפילין, דרך משל, אלא שהמידה הזאת, מידת החסד, היא מידה טובה מיוחדת, המהווה מעין מעטפת העוטפת את כל התורה כולה, מראשיתה ועד סופה. **הקב"ה בכבודו ובעצמו נוהג במידת החסד**, והוא בנה והשתית את כל העולם כולו על מידה זו.

ולא יֵאמן כיצד הפליאו חז"ל לבטא רעיון זה במדרש אחר:

> **ורוח הקודש אומרת: "מי הקדימני ואשלם".** מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה; מי מל בנו לשמי עד שלא נתתי לו בן; מי עשה לפני מעקה עד שלא נתתי לו גג; מי עשה לי מזוזה עד שלא נתתי לו בית; מי עשה לי סוכה עד שלא נתתי לו דמים; מי עשה לי ציצית עד שלא נתתי לו טלית; מי הפריש לי פאה עד שלא נתתי לו שדה; מי הפריש לי תרומה ומעשר עד שלא נתתי לו גורן; מי הפריש לי חלה עד שלא נתתי לו עיסה; מי הפריש לי קרבן עד שלא נתתי לו בהמה. (ילקוט-שמעוני במדבר רמז תרמב)

המדרש מביא בפנינו כמה דוגמאות מדהימות לכך שכל מצווה שאנחנו מקיימים - תמיד קודם לה חסדו של הקב"ה, ורק על גביו יכול קיום המצווה להיבנות.

לכאורה, כוונת חז"ל במדרשים אלו היא להראות כיצד חסדו של הקב"ה עוטף את האדם ואת העולם כולו מתחילתו ועד סופו - מ"ויעש ה' אלוהים לאדם ולאשתו כתנות עור" ועד "ויקבור אותו בגיא". אולם במסכת סוטה הוסיפו לנו חז"ל מסר נוסף, מעשי מאוד, שכמעט מתבקש מאליו:

> "אחרי ה' אלוהיכם תלכו" - וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר "כי ה' אלוהיך אש אוכלה הוא"?! אלא, הלוך אחר מִדותיו של הקב"ה: מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: "ויעש ה' אלוהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם", אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: "וירא אליו ה' באלוני ממרא", אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניחם אבלים, דכתיב: "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלוהים את יצחק בנו", אף אתה נחם אבלים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: "ויקבֹר אותו בגיא", אף אתה קבור מתים. (סוטה יד ע"א)

הווי אומר, שמדרשי חז"ל אין מטרתם להראות את חסדו השופע של הקב"ה ואת הנהגתו בעולם בלבד, אלא גם - ואולי בעיקר - להדריך אותנו בקיום המצווה המרכזית שבתורה - מצוַת "והלכת בדרכיו".

ב. "והלכת בדרכיו"

הכתרנו את מצוַת "והלכת בדרכיו" בתואר המצווה המרכזית שבתורה, שכן ההידמות לקב"ה היא בעצם מטרת כל המצוות כולן.

על עניין זה רומזים חז"ל במקומות רבים. בשירת הים, על הפסוק "זה אלי ואנוהו", דורש אבא שאול במסכת שבת (קלג ע"ב): "תניא: 'זה אלי ואנוהו' - אבא שאול אומר: ואנוהו - הוי

דומה לו. מה הוא חנון ורחום - אף אתה היה חנון ורחום", ומסביר רש"י: "דדריש 'ואנוהו' - **אני והוא**; אעשה עצמי כמותו לידבק בדרכיו".

בהדגשה חזקה במיוחד מופיע רעיון זה במסכת ראש השנה, במדרש על הפסוק "ויעבור ה' על פניו ויקרא":

> אמר רבי יוחנן: אלמלא מקרא כתוב, אי-אפשר לאומרו; מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו: כל זמן שישראל חוטאין - יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם. (ר"ה יז ע"ב)

כלומר, כאשר ישראל חוטאים ורוצים לבקש מן הקב"ה שיסלח להם, עליהם לומר את שלוש-עשרה מידות הרחמים והקב"ה ימחל. זהו המקור למנהגנו לומר את י"ג המידות בסדר הסליחות בימים הנוראים. אולם מדרש זה עצמו תמוה: הייתכן שי"ג המידות הן מילות קסם, שעל ידן נמחקות כל העבירות? וכי השגת סליחה מהקב"ה היא קלה כל כך?

תשובה לשאלה זו נותנים לנו בעלי המוסר, המדייקים בדברי רבי יוחנן: "כל זמן שישראל חוטאין - **יעשו** לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם". הקב"ה אינו אומר 'יאמרו לפני כסדר הזה', אלא "יעשו". כשישראל יחזרו בתשובה ויחליטו **לעשות** לפני הקב"ה כסדר הזה - דהיינו, לקבל עליהם **להיות דומים לקב"ה במעשיהם**, "מה הוא רחום, אף אתה היה רחום; מה הוא קדוש, אף אתה היה קדוש וכו'" - או אז ימחל להם הקב"ה, שהרי הם החליטו להגיע ליעד שהציב להם ה'.

ואכן, הרמב"ם מנה מצווה זו כמצוַת עשה בפני עצמה, ואף סידר אותה בין המצוות הראשונות, כמצווה ח', לצד מצוות העשה היסודיות האחרות - אמונה בה', יראת ה', אהבת ה', ועוד לפני קידוש השם.

ג. יסוד החסד וחשיבותו

ציטטנו למעלה את מאמרו של רבי שמלאי, המבטא את הרעיון שכל העולם כולו עטוף במידת החסד של הקב"ה, ושהקב"ה מצפה, כביכול, שנידמה לו במידה זו. הבה נשוב ונעיין בדוגמאות המובאות במדרש - עשיית כתנות העור לאדם ולאשתו, וקבורתו של משה רבנו.

לפי ההבנה האנושית הפשוטה, היה הקב"ה צריך לומר לאדם וחוה: 'חטאתם, אכלתם מעץ הדעת, וכעת אתם מרגישים בושה בהיותכם ערומים? ובכן, דאגו לעצמכם ועשו לכם בגד שיכסה את מערומיכם! ואם אינכם מוצאים עצה לעצמכם - זהו סבל שאתם המטתם על עצמכם, ועליכם לשאת אותו'. אך הקב"ה אינו נוהג כן. ביודעו שאדם וחוה הינם חסרי אונים, הקב"ה מתעלם מאשמתם, עושה עמם חסד ומכסה את מערומיהם.

לאחר מותו של משה רבנו, חובה הייתה – למעשה – על עם ישראל לקוברו. אך כבר בחייו של משה נאמר עליו "ויראו מגשת אליו", ואולי ראה הקב"ה שישראל יירתעו מלגשת אל גופתו, וכתוצאה מכך היא תתבזה, חלילה. 'נחלץ', אפוא, כביכול, הקב"ה בכבודו ובעצמו לטפל בקבורתו של משה.

היוצא מן הדברים, שגמילות חסד אינה רק עזרה כספית או חומרית לאדם. גמילות חסדים היא היכולת לרדת לעומק מצוקותיו ולנסות לחלץ אותו מהן, בלי להתחשב בגורמים שהביאו את האדם למצוקתו, בהעלמת עין מאשמתו ובהתעלמות גמורה מכבודו של גומל החסדים שעלול להיפגע. כך נהג הקב"ה עם אדם וחוה, שנקלעו למצוקה באשמתם הגמורה, וכך נהג גם בקבורתו של משה רבנו.

זאת ועוד; כיוון שעלינו להידבק במידותיו של הקב"ה ולעטוף את הכל בחסד, עלינו להבין שגמילות חסד אינה חייבת להתבטא במעשה פיזי דווקא. כל דבר – ואפילו דיבור או הסברת פנים הגורמת לאדם לחוש טוב יותר – כלול במצוַת החסד, ומהווה קיום של מצוַת "והלכת בדרכיו".

ואכן, חז"ל ייחסו חשיבות רבה לדיבורו של האדם עם חבירו בסבר פנים יפות:

> אמר ר' יוחנן: טוב המלבין שינים לחבירו יותר ממשקהו חלב, שנאמר: "ולבן שנים מחלב" – אל תקרי 'לבן שינים' אלא 'לִבּוּן שינים'. (כתובות קיא ע"ב)

לכאורה, רבי יוחנן הזכיר דווקא את החלב שכן הוא המשקה הנזכר בפסוק, אך עיקר כוונתו לומר שאדם המלבין שיניים לחבירו – כלומר, מחייך אליו ומתייחס אליו יפה – נחשב כאילו הרווהו בשעת צמאו. אך אפשר, אולי, להסביר את דברי רבי יוחנן באופן נוסף: אדם שסובל מכיב קיבה, למשל, יכול לשכך את כאבו בשתיית חלב. מעתה, מסביר רבי יוחנן, אדם שיש לו מצוקות נפשיות – חיוך אליו מסוגל לבטל את כאבו, וגדול כוחו של חיוך כזה בעזרה לאדם יותר מכוחו של החלב בשיכוך כאב פיסי. לכן, החיוך לאדם והדיבור עמו בנחת הם מהמרכיבים החשובים ביותר של החסד שעל האדם לעטוף בו את העולם.

ד. החסד במגילת רות

כשאנו מתבוננים במגילת רות, אנו מגלים ששלוש הדמויות המרכזיות שבה – נעמי, רות ובועז – כל מעשיהם טבולים בחסד. ובכלל, כל הקורא את המגילה מרגיש שֶׁחוּט של נעימות, חן וחסד עוטף אותה מתחילתה ועד סופה. נעמי ורות, בועז ורות, אנשי בית לחם העובדים בשדה, הנשים המדברות אל נעמי בסוף המגילה – מדברי כל הדמויות ניכרת הרגשה של אהבה ושל חסד, עד כדי כך שלקורא נראה הכל כמין חלום נעים, שלא מן העולם הזה.

מגילה של חסד / הרב משה שלזינגר

אפילו בנקודה שבה עלול היה להיפתח פתח למחלוקת ולביקורת – כאשר בועז מציע ל"פלוני אלמוני" לגאול את חלקת השדה של אלימלך, וזה מסרב לאחר שהוא שומע שייאלץ לקחת את רות לאישה – מתגלים לעינינו שלושה ביטויים שונים של חסד: ראשית, בועז מקבל ומבין את חששו של הגואל השני ואינו מנסה ללחוץ עליו; שנית, בועז מחליט לגאול את השדה, לקחת את האחריות על כתפיו ולגמול חסד עם המת, עם רות ועם נעמי; ושלישית, "פלוני אלמוני" מקבל את החלטתו של בועז בעין טובה, מתוך ציות והזדהות, ואינו מתמרמר על החלטתו. במצב שונה, אילו היו מעורבים בעניין אנשים שאינם בעלי עין טובה, הייתה עלולה להתפתח כאן מחלוקת נוראה. אך על רקע מגילת רות – מגילת החסד – הכל מתנהל על דרך הישר.

כפי שראינו בפתיחת המאמר, לא באה מגילה זו אלא ללמדנו עד היכן מגיע שכרם של גומלי חסדים. שהרי מלכות בית דוד, שאופן בניינה וצמיחתה מתואר בסוף המגילה, הוקמה וכוננה מתוך מארג של גמילות חסדים – בבחינת "מלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא". **ואם זהו שכרם של גומלי חסדים, האם יש שכר גדול מזה?**

מעתה יובן לנו יותר הביטוי שנאמר בשלמה המלך – הצאצא הראשון של מלכות בית דוד:

וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה' לְמֶלֶךְ... (דבה"א כ"ט, כג)

מלכות בית דוד נקראת כסא ה', ולכן היא חייבת להיות מלכות של חסד, הבנויה במתכונת כסא הכבוד. ואכן, כך נאמר גם על מלכותו של המלך המשיח, אף הוא מבית דוד:

וְהוּכַן בַּחֶסֶד כִּסֵּא וְיָשַׁב עָלָיו בֶּאֱמֶת בְּאֹהֶל דָּוִד... (ישעיהו ט"ז, ה)

נ.ב. אני מצפיע למכתבי, צה גרוסה בעזה, השערות, בהוצאות הדפוס שהוגע אצלכם.

בברוב עזרת ובהערכה רבה,

בטירחון שמשיבת מקבלים את עם ישראל כולו לישועה שלמה,

כל אלפי היהודים ששהו אצלכם על הנצחים שעזרתם לכם.

הדבה מעבר לשעות המקובלות לפעילות והוצאות כספיות אני מבקש סליחה ומחילה בשמי ובשם הכוונה הטובות אני בטוחה שבמות כה רבות של אנשים במקום מצומצם שבצה רבה לרשם ובכל צאת שלות איסוף האשפה, למרות הצהירות ושאומה הלה לא לעזרם נצקים, למרות כל כבד מימון צכיעת לקויים את כל המצוות האלה ועוד הדבה נוספות בהידור רב. ייש כוח לכם כולנו חונבים על המושגים של הכנסת אורחים, על "נאהבת לרעך כמוך" ועל חסד, נאחת גושבי הדבה גופעות נוספות שאושית לא צכיגי לפניו.

המים והתאורה, בית הכנסת בו המצגנים פעלו במלוא פוצמחת בכל שעות היום ובוודאי מזר מכת באופן פרטי פעמ לנו את בימו, ונם באופן ציבורי כל הכבד היה לרשותנו, הניעת והדשאים, הטלוויזיה והמקלט, המקלחת והמטבח, הכל פעוה למען האורחים הכל כך לא צפויים. כל אחד לכל האורחים, לא רק השירותים ושקטי החשמל טלפונים הניידים אבל נם כוסאות הסלון, הכבד, המצרוח בבתים, בכל השטחים הציבוריים נאחת מחיוך מכניסים את כולם והכל חופשי ובאחת כל הבתים נפתחו, מסבי פנים יפות בלב שלם. משתתפי המצאד, כאדבה, פשטו על אורחים של הצדיקים הטלוונים שמפארים את גולדות עם ישראל.

חדש של הכנסת אורחים, בכה אחת מצטרפים למסכת האוכה והמפוארת של חסד והכנסת כאולו ניאחו הינהם מראש, פותחים את הבתים. ללא עקדים או דרישת מהשבד הדשאת סוף איננו מכירה ניאור כבה שפשרת אלפי אנשים מופיעים פראות בכבד שקט ושלו וכל אנשי הכבד, יש הדבה סיפורי צדיקים המתארים אותה בלתי צפוי ובלתי מוכר שמתקבל בסבד פנים יפות לנושבי כבד מימון הילדים, השלום והדבכה,

"...מאברהם אבינו, איש החסד, למדנו שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני שכינה, שהרי אנחנו אבלים כבינו ששני המונחים הללו הופיעו בימיו, הכנסת האורחים קודמת לקבלת שכינה..."

נשבר שיא עולמי בן אלפי שנה בכפר אברהם

(מתוך מכתב לאנשי כפר מימון ותושיה)

ב-72 השעות האחרונות נשבר השיא העולמי שהחזיק בו אברהם אבינו מלפני 3817 שנה. אנשי כפר מימון והישוב תושיה (כן, כל החלק הצפון מזרחי הוא ישוב קהילתי הצמוד לכפר הנקרא תושיה!) הציבו את הרף גבוה מאוד, מעל לכל דמיון. מי שלא היה, לא יוכל להבין כיצד באחת ובשתיים בלילה דופקים בדלת אנשים לא מוכרים, מלוכלכים ומזיעים עם הררי ציוד על גבם ומבקשים "רק שירותים, בבקשה, אם אפשר". ובני הבית בבחינת "אומרים מעט ועושים הרבה" מציעים מקלחת ושתייה חמה וקרה, מגבות ומזרונים, מקום ללון בפנים, וכשנגמרו המיטות מציעים את הרצפות והמסדרונות, ומשם לדשא בחוץ ולמרפסת האחורית.

לפנות בוקר הם עולים על הטרקטורון ונוסעים בשבילי עפר לנתיבות להביא לחם וחלב ירקות ופירות, ובעלת הבית בשלוש בלילה שוטפת ומנקה את השירותים ומחליפה מגבות בשלווה גמורה כאילו שזו השעה הרגילה שלה בכל יום. הקטנים שבקושי התחילו יסודי לובשים חולצות שהמילה סדרן עליהם ומסתובבים בשבילים ומדריכים לפינות צל והיכן בית הכנסת והישיבה, מציעים שתייה, כן אפשר להטעין את הפלאפון, תחייג בינתיים מהטלפון, אין בעיה בכלל, אלו מקפיצים עם האוטו פנימה והחוצה, מעבירים ציודים, פורסים ציליות, הללו מאלתרות ממה שיש במקרר ארוחת צהריים קטנה רק ל-50-60 איש שמסתופפים בבית ובדשא (מתוכם 30 בני משפחה מדרגה ג' שנפגשו איתם בפעם האחרונה לפני שנתיים, 10 חברים מדרגה ה' מהיסודי ושכנים של החברים מהתיכון ועוד 15 שאיש לא יודע מהיכן הגיעו ומי הם), והכל בחיוך ובשמחה ובנחת ומאור פנים. כן, תבואו, תיכנסו, אתם צריכים בגדים להחלפה? אפשר לכבס - שלטים בכל פינה: למקלחת לכאן ולשירותים לשם, תבואו תיכנסו, הכל פתוח, גם פינת השתייה. איני יודע אם נוכל להעפיל אי פעם לדרגה כזו, אבל שיעור מצוין קיבלנו, וראויים אתם אנשי כפר מימון ותושיה להיקרא מעתה ואילך גם בשם כפר אברהם. תודה לכם על כל פועלכם המופלא עבור עם ישראל.